

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА – ПОЗНАТИ ПЛЮСОВЕ И МИНУСИ

Мария Стоилова

Международни икономически отношения, IV курс

СА “Д. А. Ценов” – Свищов

Естествен основен момент при разглеждането на даден проблем е проследяването на етимологията на основните понятия. Думата “глобализация” има английски произход, “globe” – земно кълбо, което предопределя огромните мащаби и значимост на процесите и явленията, които се обхващат от това понятие. Глобализацията се схваща като световен процес с историческо значение, насочен към обединяване в “единно планетарно семейство” като най-подходяща форма за оцеляване, възникване и възпроизводство на “действителния човешки живот”. Този всеобхватен процес се проявява в различни направления като ментална, културна, етническа, информационна, териториална, икономическа и пр. Многообразието на посочените насоки на развитие на този процес идва да покаже, че глобализацията представлява обективен, необратим и вероятно най-важен процес в съвременния свят, чийто основен замисъл е свободното движение на хора, ресурси, капитали през границите както на високо развитите страни, така и на тези, които тепърва напредват в информационен, технически, икономически аспект.

Основните предпоставки за възникване на този феноменален процес могат да се търсят в различни компоненти на единната световна история. Както повечето явления с подобни мащаби и глобализацията може да се приеме, че се корени дълбоко в историята на човечеството, в случай разбира се, че се проследи всяко обединение след периода на дивачеството. Смята се, че първооткривателите като Магелан и Колумб са започнали да “глобализират” света. Може да се приеме обаче едно по-реалистично твърдение относно периодиката на развитие на това явление, а именно една първа фаза на глобализация през XIX и XX век, когато в резултат на научно-техническите постижения и на бурния ръст на икономиката, международната търговия и придвижването на производствени фактори, вкл. хора и капитали, придобиват огромни мащаби и големи групи хора от различни страни и континенти, без

никакви институционални ограничения, преминават граници и започват да развиват нов живот, налагайки своите начин на живот, култура, традиции по местата си на заселване. Тези различни в началото характеристики придобиват собствена форма, приложени на новите места, съобразени с останалите такива. Така се получава смесица от нрави, обичаи и традиции моделирана, от изискванията на глобализацията.

Условният, втори етап на глобализацията на света може да се постави в периода XX – XXI век. През 80-те години на миналия век се постига т.нар. “вашингтонски консенсус”, резултат от идеята за премахване на митнически, правителствени и др. ограничения с цел експанзия на национални икономики (в случая тази на САЩ) на световния пазар, който вече функционира като една от основните характеристики на глобализирания вече свят. Друга такава представлява т.нар. “информационно общество”, добило популярност поради огромното си значение и всестранно проникване във всички сфери на човешкия живот. Информационно доминиращи са нациите, осъзнали важността на силното “оръжие” в лицето на знанието, постигнато чрез неограничен достъп до необходимата за постигането му информация. В ръцете на силни индустриални държави, в които са съсредоточени по-големите финансови ресурси, това “оръжие” придобива огромна мощ. Възникват редица опасности за реципрочното развитие на страните от целия свят, заключаващи се в няколко основни пункта:

- ❖ Заплаха от пълно подчинение на световното развитие, като цяло от мощни компании, разполагащи с неограничени капиталови и други ресурси
- ❖ Заплаха от подобно подчинение на отделни слабо развити страни от високо индустриализираните и напреднали в икономическо, информационно и пр. отношение
- ❖ Заплаха от задълбочаване разрыва между бедните и богатите както на национално ниво, така и в световен мащаб
- ❖ Заплаха от снижаване ролята на държавното управление, независимостта на отделните нации и местното самоуправление
- ❖ Заплаха от загуба на национална културна идентичност на отделните нации
- ❖ Заплаха от “глобализиране на тероризма” и създаване на по-добри предпоставки за развитието му в интегрираната и не добре контролирана световна среда и пр.

Ако разгледаме по-задълбочено посочените негативи бихме могли да очертаем тенденции, които от своя страна действат като ограничители за глобализацията, като позитивен процес. Ежедневното нарастване на водещи транснационални корпорации в управлението на световното стопанство води до натрупване на огромни печалби в техните “ръце”. От общо около 2000 ТНК в света 500 създават продукт, който възлиза на около 22 трлн. щатски долара, което от своя страна представлява около 60% от световно създавания продукт. Именно в тези корпорации са заети около 85 млн. квалифицирани работници от различни страни. Тези факти могат да се разгледат в положителен аспект, но ако тази тенденция се запази в близко бъдеще ТНК от определени страни ще господстват в световните икономика, търговия, финанси, а от там и в други сфери на човешкия живот.

Аналогична е и ситуацията с втората посочена заплаха. 30 държави – членки на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, в които живее около 10% от населението на света, владеят две трети от световната икономика, международната банкова система, контролират световните комуникации и най-новите технологии. Това са т.нар. страни от “златния милиард”, които в следствие на огромните си икономическа и технологична мощ, придобити в условията на глобалното време, налагат политиките си на слабо развитите страни отново използвайки инструменти на глобализацията, а именно включвайки ги в различни взаимно-спомагателни, финансови, икономически, екологични, индустриални, културни и други организации, чиито правила се определят от по-силните.

Според оценки на Световната банка през 2000г. една пета част от населението на Земята е притежавала 86% от световния брутен продукт, а на останалата т.нар. “бедна част от света” се падат останалите 14%. Повече от 1,3 млрд. хора живеят с по-малко от 1 USD на ден и ако съотношението между богатството на 20% от хората “на върха” на таблицата на милионерите към 20% от същото, притежавано от хора “на дъното” на същата класификация през 1960г. е било 30:1, то през 2000г. вече е около 78:1. Богатството на тримата най-богати в света хора превишава дохода на 600 000 000 хора, живеещи в най-бедните страни на света.

Интернационализацията на престъпността също е явление, съпътстващо процесите на глобализация. Направленията, в които тя се проявява са най-

разнообразни – от разпространение на наркотични вещества и оръжие през незаконния трафик на хора до крупни икономически измами със световни последици. През последните десетилетия престъпността като цяло се е увеличила около 4 пъти. Стимулирането на този процес чрез развитието на глобализма се основава предимно на по-лесния трансфер на информация, ресурси и умения за осъществяването на сложните престъпни и терористични акции.

Естествено процесът на глобализация трябва да бъде разгледан и от другата гледна точка, а именно позитивната страна на налагането на всеобщо валидни и утвърдени във времето правила на развитие на света. Вероятно плюсовете чисто математически са повече на брой от негативите, но цялостната оценка, ако може да бъде направена такава без абсолютизиране, трябва да бъде претеглена със значимостта на всеки факт, защитаващ едната или другата страна на проблема. При опит за систематизиране на позитивите бихме могли да направим следния преглед:

- ❖ Свободно придвижване на капитали, хора и информация в света като цяло
- ❖ Създаване на предпоставки за по-бързо технологично обновление както на икономиките, така и на битово ниво
- ❖ Сnižаване на тарифни и нетарифни митнически ограничения, а от там и стимулиране на търговския обмен и възможен достъп до най-новите технологии, стоки, знания и умения в света
- ❖ Преливане на капитали и вливането им там, където се отчита недостиг на такива
- ❖ Културен обмен
- ❖ Обмен на туристи
- ❖ Интернационално образование и др.

Като цяло глобализацията създава предпоставки за включване на свободно избрани страни в световния финансово-икономически прогрес. Дава се възможност желаещите, но и разполагащи със съответните средства страни, да достигнат до научно-техническите постижения, да участват в тяхното създаване, да се ползват от преимуществата им, да ги преразпределят.

Средно в целия свят глобализацията способства увеличаването на жизнения стандарт на населението, увеличава се осигуреността със средства за информация, намалява смъртността и пр. В условията на глобализация редица

страни осъществиха огромен напредък във всички направления на съвременния свят. Красноречив пример в този аспект са страните от Асоциацията на югоизточните азиатски държави, т.нар. “азиатски тигри”. В Индия се съсредоточиха редица западни производства, заводи на американския “Дженерал електрик”, на швейцарската “Суис еър” и пр. Така страната се превърна в един от най-крупните износители на електронна продукция в света. Други подобни примери могат да се посочат в погранично северно Мексико, Турция, Тайван и пр.

Либерализацията на режимите, регламентиращи преките задгранични инвестиции също се отчитат като позитив, водещ след себе си редица добавъчни преимущества като снижаване на безработицата в региони с подчертана висока такава, комунално и инфраструктурно развитие на страните-приемнички. Налага се тенденция на ограничаване инвестирането в ключови за съответните икономически отрасли, в отрасли, свързани с националната сигурност и интереси и различни оперативни ограничения. Като цяло обемът на износа на инвестиции от развитите страни е по-голям от този на износа от развиващите се страни. Интересен е и фактът, че въпреки това обемът на внос на чуждестранни инвестиции в развитите страни също е по-голям от този в развиващите се.

Свободното движение на хора и информация може да бъде разгледано и в още един положителен аспект, а именно създаването на предпоставки за възникване в миналото, а в наши дни за утвърждаването на т.нар. “интернационално образование”. Възможностите на неограничени и се проявяват в различни форми като дистанционно обучение вътре и извън границите на дадена страна, обучение по Интернет, обмен на студенти, ученици, научни кадри, достъп до информационни източници, обогатяващи както общи знания, така и дълбоко профилирани науки. Развитие на методите на обучение, подкрепено с ежечасния информационен напредък дават скорост и на научните открития, усъвършенстването на съществуващите технологии и разпространението им.

Ако задълбочим анализа в посока спецификите на информационния напредък, който е основната характеристика на съвременния глобализъм, вероятно ще открием най-значимия принос на този процес за този етап на развитие. Известно е, че всички икономически значими епохи в историята на човечеството – прединдустриална, индустриална и постиндустриална се

характеризират с множество и значими, доказани във времето технически открития. За пример можем да дадем средата на XIX век и изобретяването на телеграфа. Това променя революционно комуникационните възможности, а като следствие се налагат позитивни промени и в останалите области на живота. По-късно в края на века следват отново широко разпространени в следствие открития като телефона, радиото, кинематографа, телевизията. Целият XX век преминава под знака на количествено и качествено увеличаване на техническите открития. Като резултат от този факт в края на века в света има повече от 2,5 млрд. радиоприемника и около 2 млрд. телевизора, повече от 10000 ежедневника. В наши дни тези цифри са многократно увеличени. Светът все повече започва да прилича на “глобално село”, в което всички жители получават по приблизително еднакво време сходна информация. При откриването на Олимпийските игри в Сидни през 2000г например наблюдаващите церемонията от домовете си наброяват около 3,6 млрд. зрители. Излишно е да подчертаваме влиянието на глобалистичните процеси в случая.

Тук, нарушавайки до известна степен структурата на разработката, е необходимо да се разгледа информационната глобализация от негативната ѝ страна. Този стремителен прогрес на най-нови информационни технологии води до възникване на още един опасен конфликт, придобил популярност в публичното пространство като “цифров разрыв”. Какво се има предвид с този термин? Става дума за задълбочаващата се разлика между “бедните” и ”богатите” нации в комуникационно-информационното осигуряване. От 250-те милиона компютъра в употреба през 2000 г в целия свят, 40% са в САЩ, повече от една трета от потребителите на Интернет отново са съсредоточени в Америка. През 2000 г. повече от половината от населението не е телефонирано нито веднъж поради липсата на апарати. Заплахата може да се разглежда и в още един аспект – възможността за пропаганда чрез информационните открития отново от страна на “силните”, притежаващи ги. Всички бяхме свидетели как чрез информационна пропагандна кампания започнаха два пъти бомбандировки в Ирак, Югославия. Така, предварително подготвен светът наблюдаваше буквалната агресия от страна на Америка с изключителен интерес, искаше подробности и ги получаваше именно чрез съвременните методи на комуникации и инструменти на глобализацията, коментираше ги, разпространяваше мнения, като че ли наблюдаваше не човешка драма, а

поредния холивудски хит. Следователно всяко човешко техническо, информационно и пр. нововъведение, под една или друга форма, на едно или друго място в света, се използва с користна цел. Или не. Всичко е въпрос на интереси. Или не...

Ако трябва да обобщим вероятно ще сгрешим при оценките, анализите и коментарите. Крайностите винаги са неправилни. Въпреки посочените негативи, още никоя държава не е обявила антиглобализма като своя официална политическа линия. Всички приемат глобализацията като обективно явление, макар със собствено мнение и резерви, което от своя страна представлява белег на управленска независимост. Възможното адекватно поведение в условията на този обективен процес е държавите, особено развиващите се, да приемат глобализацията като даденост, като необратим процес, към който трябва да се приспособят, да го изучат и овладеят максимално. Само по този начин ще имат възможност да се извлекат ползи за нациите и хората, които трябва не просто да се присъединят към вече съществуващата реалност, а да се интегрират към нещо вече изучено, познато, да се използва създадения механизъм и да се правят опити за активно участие в развитието на този исторически процес. Защото историята помни както активните си съзидатели, така и тези, за сметка на които са протичали процесите. Въпрос на настоящ избор е разпределянето на съответните роли, които ще бъдат предмет на оценка и коментар в бъдещето.

Използвана литература: сп. "Международна икономика", издания 2001г.